

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Directorivm Inqvisitorvm F. Nicolai Eymerici Ordinis Prædicatorum

Nicolaus <Eymericus>

Venetiis, 1607

c. 1. Dubius in fide.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13589

INCIPIIT SECVNDA PARS DIRECTORII INQUISITORVM,

*Cum Comentarijs Francisci Pegne Sacre Theologie & iuris
vtriusque Doctoris.*

SECVNDA pars huius Directorij officij Inquisitoris est de hereticis, & de eorum credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus; & de fide suspectis, de hæresi diffamatis, de Valdensibus, siue pauperibus de Lugduno, Pseudoapostolis, Begardis, Fraticellis, ac de tertio ordine Beati Francisci, seu penitentia fratribus, de sortilegis heretica lib. de diuinatoribus, de blasphemis hereticis, de excommunicatis per annum & amplius, de apostatis fidem abnegantibus, de Iudæis & Saracenis, & ceteris infidelibus contra fidem, & Inquisitionis officium delinquentibus.

DECRETALES TITVLI DE HAERETICIS DE VOLV- MINE MAIORI.

Stephanus Papa omnibus Episcopis.

Infidelis est, qui non habet certitudinem fidei: et infideli non est credendum in præiudicium alterius.

C A P. I.

DVBIVS^a in fide, infidelis est. Nec^b eis omnino credendum est, qui fidem veritatis ignorant.

COMMENT. I.

c. Dubius. vn. de sumptum.

DVBIUS in fide.] *Desumptum est ex epistola decretali 1. Sixti Pape 1. ad omnes Christiani fideles: vel ex epistola Iulij Pape 1. cuius initium est: Decuerat uos. c. 11. refert Burchardus lib. 1. Decret. c. 144. & Iuo par. 5. c. 257. itaque titulus huius capituli fortassis non Stephano, sed Iulio vel Sixto conuenit.*

Integra clausula cap. Dubius.

Integra perodus apud Sixtum ita habet: De cetero placuit, propter malorum hominum infestationes, ut in accusatione domini ministrorum, primo persona, fides, vita, & conuersatio blasphemantium enucleatim perferretur: nam fides omnes actus hominis præcedere debet, quia dubius in fide, infidelis est. Nec eis omnino est

A credendum, quia ueritatis fidem ignorant, nec recte conuersationis vitam ducunt, quoniam tales facile & indifferenter lacerant & criminantur recte & pie uiuentes. idcirco suspicio eorum discutienda est primum, & corrigenda, neque accusatoribus suspectis, vel de inimicorum domo prodeuntibus est credendum. *Hec Sixtus. Apud Iulium in dicta epist. c. 11. integra clausula habet ita: Placuit semper in accusatione clericorum, primo persona, fides, vita, & conuersatio blasphemantium perferretur; nam fides omnes actus hominis præcedere debet: quia dubius in fide infidelis est, nec eis omnino est credendum, qui ueritatis fidem ignorant, nec recte conuersationis vitam ducunt; quoniam tales & facile & indifferenter lacerant & criminantur recte & pie uiuentes. Ideo suspicio eorum discutienda est primo, & corrigenda, neque accusatoribus suspectis, & de inimicorum domo prodeuntibus est credendum. hec Iulius. Raimundus Decretalium Pontificiarum collector, omittis ceteris, hoc solum fragmentum, quod interpretamur, in hunc locum transtulit.*

De intellectu huius capituli: præter doctores hic agit Augustinus de Ancona in summa de potestate ecclesiastica, q. 28. art. 1. B. Antoninus 3. p. tit. 22. c. 5. §. 10. Turcremata in summa de Ecclesiis lib. 4. p. 2. c. 12. Albertinus tra. de agnos. asser. q. 3. nu. 6. & idem Albertinus copiosius in repetitione rubricæ de heret. lib. 6. q. 15. n. 26. et seq. Palacius Rubius.

bilis in allegatione de heresi. S. 5. Melchior Canus lib. 12. de locis theologis. c. 9. Alfonso Casirus lib. 2. c. 7. de iusta hereticorum punitione, & alij quos sciens omitto.

Melchior Canus pregitato loco de intellectu huius capitis deservens, inter cetera ait, primum hoc caput non est forsitan spectare, ut ex illius sententia homines heretici iudicentur, sed est potius, ut fidei iudices intelligant, quosnam sint in causa fidei testes legitimos habituri. Absurdum enim esse, ut infideles de fide adversus Christianos testificentur, siue infideles veritatis ignoratione aut dubitatione sint, seu multo etiam magis errore contrario. Atque hic etiam intellectus colligi posse videtur non obscure ex integris clausulis, quas paulo antea adduximus, in quibus institutum Pontificum esse videtur, agere non de fide aut infidelitate, quae constituit hominem catholicum, aut contra haeticum, sed de fide testium quasi vellent dicere eorum testimonium minime esse recipiendum adversus domini ministros, quorum vitas, conuersatio, probitas, & fides siue fidelitas, probata non esset. Hos enim Romani porristes iure ac merito infideles esse dicunt, et est, indignos ut eorum testimonio fides habeatur: quod ex iura & moribus eorum facile colligitur.

Ego vero quamquam videam, quod admissio huiusmodi intellectus, nihil fortassis absurdum inde consequatur, nihilominus tamen verius censeo, hoc fragmentum in hunc locum translatum, & sub titulo de hereticis collocatum, accipiendum esse de dubitantibus in fide catholicam, quae constituit hominem catholicum & Christianum, non de fide humana, prout est virtus moralis, quae constituit hominem veracem & fidelem in testimonijs reddendis.

Atque hoc verum esse existimo, quamvis in proprijs fontibus, quos paulo antea iudicauimus, de fide testimonium humana ageretur, cum non sit novum eadem alicuius verba, in vno loco habere vnum sensum, inde vero ad alium locum translata, paucis vel de partibus, vel additis, vel mutatis, immo vero interdum integra manentia, alium atque alium sensum gignere, pro diversitate locorum, aut rerum, aut personarum, quibus inseruntur, vel attribuantur, argumeto L. ius civile. ff. de iust. & iure.

Quare cum hoc fragmentum ponatur sub titulo de hereticis, non autem sub titulo de testibus, verius videtur, si dicatur, velle hic Romanum Pontificem definire, eos qui de fide catholica dubitant, haeticos esse iudicandos. Lex enim vel canon in dubio intelligi debent, ut conveniant rubrica vel titulo, sub quo ponitur. l. Imperator. vbi notat Bartolus, ff. de in diem addit. & idem vult Bartolus in l. fin. in principio, ff. de condit. indeb. Panormitanus in c. inter alia. circa finem extra de immunit. eccl. & Paulus de Castro in l. actio. C. de transact. Hinc dicit Baldus in l. unica. C. ne liceat tertio provocare, quod quando textus est dubius, rubrica sub qua ponitur, probat qualiter sit intelligendus.

Præterea dico non esse a veritate alienam fateri hoc fragmentum in suis fontibus accipi de dubitantibus in fide catholica: nam apud Sixtum post illa verba, quae paulo antea retulimus continenter, nullis interpositis, subsequitur ita: Erant enim

A quidam, qui peius videbantur esse ex nobis, sed non erant ex nobis; si vero fuissent ex nobis, mafissent utique nobiscum, & non conturbassent fratres, Exacuerunt enim (ut ait propheta) linguas suas sicut serpentes, venenum aspidum sub labijs eorum. Quapropter hi respuendi sunt. si incorrigibiles apparuerint, & vitandi, ne Domino famulantes decipiant. hæc Sixtus. Quibus verbis illi aperte significantur, qui a suscepta catholica fide, & Christiana religione recesserant, ergo in proxime precedentibus, eosdem videtur intellexisse cum dixit dubios in fide esse infideles, cum una & eadem continua serie verborum utens. de eisdem loqui proculdubio videatur.

B Iam regulariter qui fidem catholicam deserunt, & haetici vel apostati sunt, ideo deserere eam videntur quia de bonitate & certitudine eius dubitant, et eam sibi eligunt disciplinam, quam putant esse meliorem. cap. heresis. 24. q. 3. quare non est mirum, si dubij in fide, infideles & haetici esse dicantur, ut paulo post clarius pateat.

C His ita constitutis, ut ad rem proximius accedamus, observandum est primo, quod ubicunque aliquid credendum proponitur, semper firmitas exigitur & simplicitas, illa, ad excludendum titubationem, hæc, ad repellendum errorem requiritur, nam titubatio & error in credendis, fidei adversantur. nec desunt ad hoc probandum testimonia. Athanasius in regula fidei, post enumeratos & explicatos fidei articulos subdit dicens: Hæc est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, saluus esse non poterit. Item in ca. 2. de su. & Trini. de fide catho. lib. 6. post definitum articulum de processione Spiritus sancti, additur ita. Hoc professus est haetenus, prædicavit, & docuit hoc firmiter tenet & prædicat, profiteatur & docet sacrosancta Romana Ecclesia. Item in Clemente 1. de sum. trinit. & fide catho. antequam multa catholice veritates definiantur, scribitur in hunc modum. Fidei catholicae fundamenta firmiter inhaerentes. Et sanctus Bernardus ad hæc respiciens dicebat; Fides ambiguum non habet, & si habet, fides non est. Sanctus item Hieronymus scribens in illud Habacuc, cap. 2. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semet ipso, ait ita: Si autem dubitaverit fides tua, & putaverit non venire quod spondeo, habebis prograndi pæna, quod mea anima displicebis. Iustus autem, qui credit verbis meis, & de his non ambigit quæ polliceor, habebit præmium vitam æternam hæc Hieronymus: Multa bis similia adduci possent in eandem sententiam, quæ consulto omitto.

D Hæc vero ideo commemoravi, ut intelligatur, Dubitationem uellut ex diametro pugnare cum fide, et propterea dubitantem de credendis, eo modo, quo explicatur sumus, non esse fidelem, sed haeticum.

E Præterea illud quoque præmittendum est, sine quo vix hæc tractatio perfecte intelligi potest, videlicet, ad heresim constituendam, necessariam esse scientiam vel notitiam contrariae veritatis: non enim sufficit quod Christianus erret in fide, ad hoc ut sit haeticus, nisi etiam sciat id quod approbat contrarium esse catholice veritati. Nam cum heresis sit electio

1. Ioan. 2.

Psal. 138.

Firmitas exigetur in credendo, item simplicitas

Dubitatio de credendis cum fide pugnat.

Ad heresim constituendam necessaria est scientia contrariae veritatis.

F electio

De qua fide recipiendum ac cap. Ducius.

et vel cano in dubio intelligitur et cuncti sub no ponunt.

electio eius doctrine, quam quis putat meliorum, cap. heresis. 24. quest. 3. nemo ignoret, que eligit, vt lib. 1. Rhetoric. c. 19. auctor est Aristoteles: (est enim electio operatio voluntatis, que ex consilio prouenit.) fit vt ea, que eligimus, deliberatio ante cedat; id quod sine noticia & scientia eius rei, qua eligimus, contingere non potest. Quare vt firmiter aliquid amplecti dicamur, notitiam eius prius habere debemus; inde fit vt vere & proprie is hereticus dici non possit, qui ignorans catholicam veritatem, eius contrarium proficitur. Erit autem tunc hereticus, cum sciens, vel sufficienter admonitus illud esse catholicum dogma, d. libere, sciens, & volens contrarium amplectitur. Caietanus apud sanctum Thomam. 2. 2. q. 11. arti. 2. Turrecremata in summa de Ecclesia, lib. 4. p. 2. c. 13. Siluester verbo heresis, q. 2. vers. Quinto, vt quis errorem. Simancas de catho. in st. tit. 3. 1. de hereticis. num. 10. & alij communiter.

Credibilium alia esse genera.

Directe ad fidem que dicantur petri nere.

Indirecte que spectant ad fidem.

Credibilia tertii generis que sunt.

Subreptitia tentatione dubitans de credibilibus, non est hereticus.

Ad hac prenotandum est etiam id, quod multis locis docet sanctus Thomas 2. 2. questio. 2. cum de credibilibus agit. quem refert & sequitur Emericus par. 1. questio. 7. & 12. videlicet, eorum, que ad fidem pertinent, tria esse genera: quedam enim sunt que ad fidem pertinent directe, qualia sunt ea, que nobis sunt principaliter diuinitus propostita ad credendum: vt Deum esse trinum & vnum, filium Dei esse incarnatum, & alia que sunt totius Christiane fidei principia & prima fundamenta, vt sunt articuli fidei, quia quolibet fidei explicite credi debent, sicut ostensum est supra par. 1. questio. 3. de fide explicite habenda.

Rursus sunt alia credibilia, que indirecte ad fidem spectant, quia non proponunt principaliter ad credendum sicut superiora: ad eorum tamen negationem sequitur negatio, & corruptio fidei omnium articulorum. talia sunt illa alia ab articulis fidei que in sacris litteris continentur: vt quod Abraham duos habuerit filios: quod Dauid fuerit rex: quod Ioseph fuerit sponsus Mariæ: quod Simon Cyrenæus fuerit angariatus ad portandum Crucem Domini & similia.

Sunt postremo alia credibilia, que expresse in sacris litteris non ponuntur: sunt tamen ex illis per Ecclesiam deducta & definita, tamquam de fide credenda, vt quod Spiritus sanctus procedat a patre et filio tanquam ab vno principio & vnica spiratione, c. fidei. de sum. trinit. & fide catho. lib. 6. Quod Dominus noster cum Apostolis habuit aliqua in comuni, vt in extrauag. cum inter nonnullos. titu. de verb. signific. Quod exercere vsuram sit peccatum. Clement. 1. de vsuris. §. sane si quis. & alia huiusmodi multa, que longum esset recensere.

His velut fundamentis future doctrine premiffis, distinguenda sunt varia dubitationum genera, & secundum vnumquodque respondebitur ad principale dictu huius capituli, quomodo scilicet dubius in fide, sit infidelis & hereticus.

Multis ergo modis contingere potest, aliquem dubitare de credibilibus, vt ait Augustinus de Ancona in summa de potestate ecclesiastica, quest. 22. art. 1. Primo subreptitia tentatione, cum quasi inopinanter aduenit nobis quedam tentans cogitatio

A circa credibilia, vt de perpetua sancte Mariæ Dei genetricis virginitate, Christi Domini morte, & similibus, qua cogitatione subitanea animus rapitur, & cogitat qualiter illa fieri poterit, aut his similia.

Et de hoc dubitationis genere fit hæc prima conclusio: Dubitatio circa credibilia, proueniens ex subitanea subreptitia tentatione, nec hereticum facit, nec sapit heresim; quia frequenter contra voluntatem accidit, immo qui se bene confirmat in fide, & talibus motibus resistit, meretur, sicut ille qui resistit stimulis carnis, aut alijs prauis cogitationib. Hanc conclusionem tenent hic Ioannes Andr. Ioannes Anania, Felinus, Panormitanus, Socinus, & alij communiter, interpretantes hunc textum. Et omnes illi, quos paulo antea nominauimus in §. de intellectu huius capituli. ad quod facit cap. sed pensandum, distinct. 6. & melius c. inter hæc sciendum, de penit. distinct. 2. Quare licet plerumque praua cogitatione animus pulsetur, non peccat si remittitur: nam in munda & praua cogitatio mentem nequaquam inquit; cum eam quatit & pulsat, sed tunc cum eam sibi consentientem subiugat. De hoc tentationis genere dicebant sanctus Paulus 1. ad Corinth. c. 10. Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. Humana quippe tentatio est, qua plerumque in cogitatione tanguntur etiam nolentes: quia, vt nonnuquam & illicita ad animum veniunt, hoc vtique in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Iam vero demoniaca est, & non humana tentatio, cum ad hoc quod carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se animus astringit.

Ac de huiusmodi subitis tentationibus que animum interdum pulsat, vere dicitur illud vulgatum, de quo doctores hic, videlicet, Primos motus non esse in hominum potestate. Caterum tamen si in superandis huiusmodi tentationibus interdum meritum acquiratur, non tamen propterea locus dandus est, vt adueniant, & animum quatiant, quoniam securius fugiendo, & evitando, quam resistendo superantur: sicut contingere solet in carnis illecebris, que fugiendo potius, quam resistendo vincuntur, vt vere docet sanctus Thomas 2. 2. q. 35. art. 1. ad. 4. argumentum, nam fieri posset quandoque vt mens, humana fragilitate, & demonis suggestionem vitæ succumberet, & pro merito culpam & infidelitatem reportaret.

Postremo, qui huiusmodi tentationibus circa credibilia, quatuntur, quamuis rationibus humanis pensatis & consideratis quedam illis primo obitu velut impossibilia per tentationem obijciantur, statim & continenter recurrere debent ad diuinam omnipotentiam, & dicere cum Angelo Luca cap. 1. quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Item alia diuine maiestatis opera considerare, que sic dubitantes potius in eius amorem & admirationem, quam in desperationem & incredulitatem rapiant. Item statim captiuabunt intellectum in obsequium fidei, proponentes firmiter credere, quod credit & tenet sancta Romana Ecclesia. atque ita Deo fauente cessabit feliciter tentatio.

Secundo modo contingit dubitare circa credibilia

D

E

Secundo modo contingit dubitare circa credibilia

Primo. Secundo. cluho. biranti. rebu. s. dis, u. tas eluc.

Duple. dur. du. di. de. rei.

Re. ad. p. ce. cu. cu. cu. cu. cu.

lia propter veritatis elucidationem, seu declaratio-
nem, vt in dicta summa de potestate ecclesiastica,
q. 28. art. 1. ait Augustinus de Ancona. Atque
hoc modo dubitant catholici doctores, praesertim
theologi, de omnibus fere catholice religionis veri-
tatibus, & fidei articulis, ut rationibus hinc & in-
de propositis, veritas magis clucescat.

Secunda con-
clusio de du-
bitantibus in
rebus creden-
dis, ut veri-
tas clucescat.

De quo genere dubitationis sit haec secunda con-
clusio: Qui per modum dubitationis procedit ad de-
clarandas fidei veritates, supposito & stabilito ta-
quam certo & indubitato fundamento, quod veri-
tates illae & fidei dogmata, seu scripturae sacrae ve-
rissimae & certissimae sint, non est haereticus, nec pec-
cat; immo vero meretur, & magna laude dignus
est. Haec conclusio certissima est, & verissima: quia
catholici doctores tametsi per modum dubitationis
proponant, verbi gratia, An Deus sit vnus, An sit
trinus, An filius Dei conuenienter fuerit incarna-
tus, & alia huiusmodi prope infinita, id non faciunt,
propterea quod de veritatibus illis reuera dubitet; sed
vt veritas earum propositis contrariis & solutis
dilucentius appareat, & clarius elucescat. Ita enim
fit ut fideles in fide sepe magis roborentur, & infi-
deles conuertantur, solutis & amotis argumentis
& difficultatibus, quae ipsos deceptos contra fidei ve-
ritatem, detinebant; cum inde intelligant argumē-
ta, quae contra fidem fiunt, solubilia esse vt ait con-
cilium Lateranense sub Leone X. sessio. 8. decreto quod-
dam incipit. Apostolici regiminis. §. insuper omnibus
& sanctus Thomas p. 1. q. 1. art. 7.

Dixi autem in conclusione: Supposito & stabili-
to tamquam certo, & indubitato fundamento,
quod veritates illae, & fidei dogmata, seu scrip-
turae sanctae verissimae & certissimae sint; quo-
niam multum refert intelligere circa haec quid, aut
quomodo quisque dubitet. Sunt enim qui de veri-
tatibus, dogmatibus fidei seu scripturis sacris dubi-
tant, & hoc dubitationis genus prorsus est interdi-
ctum; dum de veritate eorum, quae catholica fides
credenda proponit, dubitare non liceat absque nota
haerese, vt clarius ex dicendis adhuc apparebit.
Sunt rursus alij, de quibus loquitur haec conclusio,
qui etsi plenam fidem credibilibus adhibeant, cre-
dantque vera esse, & omni prorsus falsitate caren-
tia; quid tamen per scripturae verba significetur,
& qualiter dogmata sint intelligenda, dubitant: quod
absque haerese aut cuiuslibet alterius criminis nota
fieri potest. Vnde sanctus Ambrosius lib. 4. super
Lucam loquens de filio Dei ait ita: Nam etsi non
licet mihi scire quemadmodum natus sit: non
licet tamen nescire, quod natus sit. Seriem ge-
nerationis ignoro. sed auctoritatem generatio-
nis agnosco. haec Ambrosius. Exemplis res fiet ma-
nifesta. Primo dubitationis genere videtur haesitas
se Nicodemus Ioannis. c. 3. de verbis Christi dicen-
tis: Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest
videre regnum Dei. quibus prolatis Nicodemus du-
bitauit, an illa possent fieri vera, vnde dixit. Quo-
modo potest homo nasci cum sit senex? Num-
quid potest in ventrem matris suae iteum introi-
re & renasci? Similiter dubitauerunt discipuli qui-
dam Christi, vt habetur Ioan. cap. 9. nam cum di-
xisset Dominus Iesus. Panis quem ego dabo, ca-

Duplex mo-
dus dubitan-
di de rebus si-
dei.

circum
ma-
o ob
tan-
diui
uca
om
con-
rem
uere
tel-
iter
ana
iter
ibi-

A ro mea est pro mundi uita. dicebant: quomodo po-
test hic nobis carnem suam dare ad manducan-
dum? dubitant, quia non credebant verbis Christi,
& ita dubij & infideles recesserunt.

Iam secundo genere dubitandi dubitauit Maria
virgo intacta, quae cum ab Archangelo audiisset,
Luc. c. 1. Filium Dei ab illa in utero concipiendum,
dixit: Quomodo fiet istud; quonia virum non co-
gnosco: non diffidit verbis diuini nuntij: certa enim
erat illa posse Deum, sed uerbis firmiter credens,
& dogma fidei de incarnatione filij Dei ad redime-
ndum genus humanum, certum & firmum esse sup-
ponens; de modo edoceri cupit. itaque non de re ipsa,
sed de modo quam proposuit dubitationem. Quare
Theophilactus in eum locum ita scribit: Non qua-
si discredens Virgo dixit: Quomodo erit mihi
istud? Sed vt prudens & intelligens, vt discat,
modo inquit. Non enim prius quiddam ta-
le factum est, neque posthac fiet. Ideo & igno-
scit ei angelus, & non condemnat, vt Zacha-
riam, sed magis modum docet. Nam Zacha-
rias merito condemnatur: habuit enim exem-
pla multa; quando quidem & multa steriles pe-
pererunt: Virgini autem nullum exemplum
erat. haec Theophilactus. Idem prorsus sentit san-
ctus Bernardus homilia. 4. super Euangelium.
C Missus, est dicens: Non dubitat de facto, sed mo-
dum requirit & ordinem. Nec enim quaerit, an
fiet istud: sed quomodo? haec Bernardus. Hoc ita
quomodo sancti & catholici doctores sacris litteris
plenissimam fidem adhibentes, de earum intelligen-
tia dubitant; eadem ratione theologi scolastici in-
finitas prope quaestiones proponunt de reb. fere om-
nibus ad fidem spectantibus, non tamen dubitant
de re seu de dogmate catholico: sed de modo & in-
telligentia, in quo nec haeretici sunt, nec de haerese
suspecti, sed merentur, & egregiam laudem conse-
quuntur.

Obseruandum tamen est, quod in interpretandis
& declarandis dogmatibus fidei & scripturis diui-
nis tunc grauissime peccarent, aut etiam haeretici es-
sent iudicandi doctores: aut de haerese suspecti, cum
eas non interpretarentur iuxta mentem sanctorum
Patrum, & sensum & usum sanctae Romanae Ec-
clesiae. Quare in concilio Lateranen. sub Leone X.
sessio. 11. decreto quodam incipit. Superne maiesta-
tis perfidio, qualiter praedicatores & expositores
interpretari debent sacram scripturam cauetur his
verbis: Mandantes omnibus, qui hoc onus su-
stinent quinque in futurum sustinebunt vt E-
uangelicam veritatem & sanctam scripturam,
iuxta declarationem, interpretationem, & am-
pliationem doctorum, quos Ecclesia vel vsus
diuturnus approbavit, legendoque haecenus
recepit, & in posterum recipiet, praedicent, &
explanent: nec quicquam eius proprio sensui
contrarium aut dissonum adiciant: sed illis
semper insistant, quae ab ipsius sacrae scripturae
verbis, & praefactorum doctorum interpretatio-
nibus, rite & sancte intellectis, non discordant.
haecenus ibi.

Qui ergo in exponendis sacris litteris haec non ser-
uat, non interpretantur eas, ut Spiritus sanctus ef-
flagitat.

Quid obser-
uandum in ex-
ponendis sacri
litteris.

† forte, expla-
nationem.

flagitat, & ob id merito de eo dici potest, quod scribitur. Hieronymus super epistola Pauli ad Galatas, cap. 5. in verbo, haereses, & refertur in c. haeresis. 24. q. in haec verba. Quicumque igitur aliter scripturam intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, quo scripta est: licet de Ecclesia non recesserit: tamen haereticus appellari potest, & de carnis operibus est, eligens quae peiora sunt. haec Hieronymus. Sed hunc locum de exponenda scriptura sacra iuxta sanctorum patrum sententiam, et receptum Ecclesiae Romanae consensum, luculenter tractat Melchior Canus lib. 7. cap. 3. de locis theologicis. Et videto sanctum Thomam par. 1. q. 68. ar. 1. & 2. q. 1. ar. 2. ubi docet qualiter dicatur ex ponitur scriptura sacra aliter quam Spiritus sanctus efflagitat.

Tertius modus dubitandi per imperfectam adhesionem non facit haereticum.

Tertio modo contingit dubitare de creditibilibus imperfecta adhesionem, ut ait idem Augustinus de Ancona in summa de potestate ecclesiastica, q. 28. ar. 1. Et hoc dubitationis genere videntur dubitare peccatores. Omnes enim peccatores imperfecte credunt, eo ipso quod non vivunt secundum illa, quae credunt, nam si perfecte adhererent his, quae credunt, sic viverent quasi post modicum transaturi de hoc mundo non quasi in aeternum mansuri.

Tertia conclusio.

De hoc ergo sit tertia conclusio: Hic modus dubitandi non constituit hominem haereticum, sed potius malum Christianum. Quamobrem optime Zanchinus sentit tract. de haeret. cap. 3. 5. dum ait, inquisitorem non debere procedere contra aliquem ex eo, quod publice fauoretur, aut adhaerere, aut alia huiusmodi peccata committat, quae ab haeresi sunt remota, nisi orta esset aliqua suspicio contra eum: cum inquisitor solum sint ea commissura, quae tangunt haeresim sive fidem. c. accusatus, de haer. lib. 6. c. sane. 5. de quaestionibus.

Inquisitor quando potest procedere contra peccatores.

At si peccatores huiusmodi consortium fidelium evitent, nunquam assumerent poenitentiam: numquam audirent divina officia: nunquam ecclesiastica reciperent sacramenta: vel aliqua Ecclesiae mandata suo tempore non observarent: non jejunarent debito tempore absque legitimo impedimento: non abstinerent ab usu carnis sicut praecipit Ecclesia, aut alias his similia negligere, aut facerent, cum ex his indicis suspicio haeresis oritur major vel minor pro qualitate peccatorum, & aliarum circumstantiarum: tunc inquisitor posset procedere contra tales & excommunicamus. el. 1. 5. ad iudicium de haeretico inter sollicitudines, de purgatione canon. & tradit Zanchinus praecipuo loco, & dixi plene par. 3. titu. de signis, & indicis quibus diversarum sectarum haeretici cognosci possunt.

Peccata sunt causa haereticum.

Illud praeterea admonerebo, diligenter peccata esse praecavenda, cum praeter alia, mala, quae inducunt, causa etiam sint, unde haereses oriuntur, ut ostendi lib. 1. cap. 2. de causis haereticorum pravitatis: & docet Anselmus explicans illud Pauli ad Ephesios, cap. 5. Ut non circumferamur omni vento doctrinae, in nequitia hominum: ubi ait haec: In nequitia hominum, dixit, quia haeresis non est nisi in anima subdita peccatis: quia peccata commissa sunt causa, ut Deus permittat eos errare in balneum haeresis. Haec Anselmus.

Quamquam autem in genere dixerimus ex peccatis oriri haereses, quaedam tamen sunt peculiariora vitia, quibus speciali quadam ratione oriri solent; haec sunt philantia, id est, amor: sui inanis gloria: Avaritia: Concupiscentia carnis: Superbia: Ambitio: & Invidia, ut copiose prosecuti sumus lib. 1. de causis unde haereses oriuntur, & de remedijs, quibus vel oriri impediuntur, vel iam ortae extirpantur. Unde constabit quod eum quis pro haeresi vel haeresis suspicione, aut aptus est, aut in eum inquirere, iudicium est, rem ita se posse habere, si innotuerit eum aut his, aut aliquo ex istis peccatis inquirari.

Quarto modo potest contingere aliquem dubitare circa credibilia scientem & volentem, nec dubitationi resistentem, & animo deliberato, ita ut non magis applicet mentem ad utilitatem catholicam quam ad errorem contrarium, sed medius inter utramque partem nutat, & incertus fertur, nec curat quid potissimum sequatur, paratus nunc haec, nunc illam sequi aut eligere partem, parum sua interesse dicens aut cogitans, an hoc vel illud teneat, verum nescit: ut verbi gratia an in venerabili Eucharistia sacramento sit vere & realiter corpus & sanguis Domini nostri Jesu Christi nec ne: vel an Maria mater Dei fuerit perpetuo virgo, an non fuerit: vel an Romanus Pontifex sit verus Christi vicarius & Petri successor, & caput Ecclesiae militantis, aut non sit, aut his similia.

Et de hoc sit haec quarta conclusio: qui praedicto modo deliberat dubitat de catholica veritate, scilicet catholicam esse veritatem, & ita Ecclesiam, & genere, haereticus censendus est. Haec conclusio patet ex supradictis in 5. His ita constitutis. ubi docuimus firmitatem exigi in credendo. Qui ergo nutat, incertus fertur, & in hanc aut illam partem fluctuat, cum firmiter non credat, dubius in fide est, infidelis est, & haereticus. & haec videtur esse expressa sententia sancti Thomae. 2. 2. q. 10. ar. 7. ubi ait ita: Si quis enim disputet tamquam de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens, sed argumentis experiri intendens: proculdubio peccat tamquam dubius in fide, & infidelis, haec Thomas, hoc ipsum expresse profertur Guido Carmelita in summa de haereticis, tit. de haereticibus Petri Joannis cap. 3. versi. contra hanc fictionem arguuntur. & Ioannes de Friburgo in summa Confessorum lib. 1. tit. 5. de haeret. quest. 17. Idem velle videtur Joannes Amanius, Ranormitanus, Socinus, & alii in hoc cap. dum sententiam eius colligunt ita: infidelis est, qui non habet certitudinem fidei.

Præterea qui paratus est inclinare in quamlibet contradictionis partem, & quam voluerit eligere non captivat intellectum in obsequium fidei Christi, & tamen necessario, et firmiter adherere catholice veritati debemus, ut catholici & fideles, sumus & dicamur; nec nobis liceat libere eligere doctrinam, quam sequamur in causa fidei, sed traditam divinitus sequi, & retinere: proinde quisquis aliam fidem, aut aliam doctrinam, aut alia dogmata eligit, aut eligere fluctuans & nutans paratus est in vivo haereticus est, cum sic dubitans non videatur omnino

Haec quidem sunt causas

Quod dicitur de causa dubitandi

Dubius de quibus abiuratur

certina recatur.

certina recatur. quidem de catholico dubitatur

omnino fidei, & doctrine Ecclesie adhereret & ea supponere tanquam infallibilem & certam. Hinc Tertullianus in libro de prescriptionibus aduersus hereticos scribit ita: Hæresum opera sunt adulte ræ doctrinæ, & hæreses dictæ Græca voce ex in terpretatione electionis, quia quis siue ad insitue das, siue ad suscipiendas eas utitur: ideo Apосто lus & sibi damnatum dixit hereticum, quia & in quo damnatur sibi eligit: nobis vero nihil ex no stro arbitrio indulgere licet, sed nec eligere quod aliquis de arbitrio induxerit, Apostolos Domini habemus auctores, qui nec ipsi quiqua ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt, sed accepta à Christo disciplinam fideliter nationibus affli gnauerunt. Itaque etiam si Angelus de cælis aliter Euangelizaret, anathema diceretur nobis hæc Tertullianus.

Iam de certitudine fidei, quantum attinet ad hanc disputationem, luculenter agit sanctus Thom. 2. 2. q. 4. art. 8. & de verit. q. 14. art. 1.

Aposui in conclusione verba illa: Sciens catho licam esse veritatem, & ita Ecclesiam tenere. quoniam ut patet ex supradictis in §. Præcetera il lud, ad hæresim constituendam necessaria est scien tia contraria veritatis. Ac de his fortassis dubitan tibus, accipienda est sententia huius capituli, nam et verba consentire videntur, nec discrepant interpre tes; & ita tenere videtur auctor Repertorij Inqui sitorum verbo hereticus. §. item est.

Cum itaque huiusmodi dubij in fide in sacro In quisitionis tribunali iudicantur, si postquam intelle xerint fidei iudices, tales cum scirent catholicas ve ritates prædicto modo dubitasse, inde uero omi ssa dubitatione partem firmiter amplecti catholicam velle, recipiendi sunt ad Ecclesie gremium: ab iura re tamen prius debent ut heretici formales & veri. Si autem tales erant, ut probabiliter præsuman tur quod non vere & perfecte sciebant catholicas ve ritates, de quibus dubitabant, ut verbi gratia quia simplices erant, quales sunt circa credibilia multi laici & rustici homines, aut quia in terris he reticorum morati sunt, vbi raro catholica dogmata prædicantur, immo vero potius negantur, aut reuo cantur in dubium, aut alijs modis ut quia dogma de quo dubitarunt, non erat de articulis fidei, qui in Ecclesia Dei solent solemnizari: tunc arbitrio iu dicantis, ut suspecti de heresi, non ut formaliter hæ retici poterunt abiurare.

Nec obstat si dicatur, huiusmodi dubitantem non debere iudicari hereticum, ex eo quod non vide tur pertinax, cum tenaciter non adhaereat doctrinæ contrariae catholice veritati; quoniam respon detur, satis eum dici posse pertinacem, quia cum sciat catholicam veritatem, deliberatè de ea dubi tat, nec doctrinam Ecclesie firmiter & affirmative supponit esse infallibilem & certam, nec potest ne gari illum quo tempore voluntarie huiusmodi dubi tationi heretice assisit, pertinacem fore iudican dum, cum pertinax is dicatur qui persistit in erro re, quem sub reatu culpa deserere tenetur, cum nec is solum dicatur pertinax, qui falsum asserit, ut ait Alfonso lib. 1. de iusta hereticorum punitione, cap. 9. Sed ille etiam qui de certa veritate dubitat,

A tametsi paruo tempore in tali voluntaria dubita tione permanserit, quoniam ut prudenter & doctè scribit Melchior Canus lib. 12. cap. 9. de locis theo logicis, & Bursatus consi. 38. incipiente. Super facto. lib. 1. pertinacia, quæ heresim facit, non est temporis diuturnitate estimanda. Nam si constaret aliquam unam solam horam, aut minus, tenuisse Deum non esse trinum, is plane hereticus ab Ecclesia iudi caretur.

Quod vero is dicatur hereticus, qui in dubium vertit catholicas veritates, non obscure etiam colli gi posse videtur ex Concilio Viennensi, quod refer tur in Clement. 1. de summa Trini. & fide catho. §. porro. vbi reprobat, & heretica iudicatur doctrina omnis, quæ asserit aut in dubium vertit quod substantia animæ rationalis seu intellectus, vere & per se humani corporis non sit forma, in hæc ver ba: Porro doctrinam omnem seu positionem temere asserentem, aut vertentem in dubium, quod substantia animæ rationalis, seu intellectus uæ vere ac per se humani corporis nõ sit forma: velut erroneam, ac veritati catholice inimicam fidei, prædicto sacro appobante concilio, reproba mus. hæc ibi. & notat glossa ibidem in verbo, Du bium. vbi citat cap. Dubius. de heret. quod interpre tamur.

Ille autem non esset iudicandus hereticus, qui ita dubitaret, ut magis ad veritatem fidei quam ad oppositam partem declinaret, si ex infirmitate qua dam dubitaret, sicut contingit in primis motibus, et in illis, qui natura hoc habent, ut sint in qualibet re ancipites, & dubij, assiduis conscientie scrupulis ir gentur, ut ait Alfonso Casirus, lib. 1. cap. 7. de ius ta hereticorum punitione. Sed de hoc plura diximus paulo antea in 1. conclusione.

Quinto modo potest aliquis dubitare circa credi bilia non modo scienter & voluntarie, sed quod etiam grauius est, magis inclinando in dogma et do ctrinam catholica fidei contrarium, & eitenaciter adhaerendo, quam in catholicam veritatem.

De quo sit quinta conclusio: Qui prædicto modo dubitat, vere & proprie hereticus censendus est; nã in hoc nihil deest eorum, quæ ad hæresim, & homi nem hereticum constituendum exiguntur, & hanc conclusionem tenent omnes præcati supra in §. De intellectu huius capituli. item glossa & communiter doctores hoc loco, & Locatus in opere iudiciali, in verbo, Dubius in fide, & alij, quos omitto con sulto.

Sexto modo contingit dubitare de tota fide Chri stiana; de quo sit sexta conclusio: Qui de tota reli gione Christiana dubitat, hereticus est, infidelis, per tinax & incorrigibilis: quia nõ est paratus corrigi per doctrinam, quam dubitat veram: cum nullus nisi per veritatem corrigi velit. ita scribit Palacius Rubius in allegatione de heresi, §. 5. Sed verius vi detur hos non modo hereticos, sed etiam apostatas, & esse dici posse, cum per talem dubitationem de veritate totius Christianæ religionis, a tota christia na religione recesserint: quod est apostatarum pro prium, ut docet Eymericus infra q. 49. & aliquos ibi dem citauimus.

Septimo modo potest aliquis dubitare cer. o & delibe-

Ad pertinaciam non requiritur temporis diuturnitas.

Hereticus est qui scienter in dubium vertit catholicas veritates

Hereticus est qui dubitando magis inclinatur in doctrinam fidei contrariam. Quinta conclusio.

Sexta conclusio. Dubitans de tota Christiana religione hereticus est.

Haec quibusdam casibus...
Dubius in fide de qualiter abiurabit.
Dubitans de tota Christiana religione hereticus est.

Dubitan de aliquo parti-
culari fidei
articulo he-
reticus est.
Septima con-
clusio.

deliberato animo, non de tota Christiana religione,
sed de aliquo particulari fidei articulo, veluti de
Christi diuinitate, de sacramento Eucharistie, aut
alio huiusmodi, de quo sit hec septima conclusio: Is
etiam, qui de vno tantum articulo fidei, predicto
modo dubitat, hereticus est censendus, & velut ta-
lis puniendus: Et ratio est, quoniam discredens v-
num articulum fidei, non habet fidem formatam nec
informem, vt late & singulariter docet sanctus
Thomas. 2. 2. q. 3. ar. 3. & Guido Carmelita in sum-
ma de heresibus in principio, c. 9. Palacius Rubius
in allegatione de heresi, §. 3. & alij, quos prudens
omitto.

Intellectus.
1. C. de here.

Et hanc sententiam probat textus secundum ve-
rum intellectum acceptus in l. 2. C. de hereticis in
hac verba: Hereticorum autem vocabulo con-
tinentur, & latis aduersus eos sanctionibus suc-
cumbere debent, qui vel leui argumento a iudi-
cio catholica religionis, & tramite detesti fue-
rint deuiare. hec ibi. Quoniam hic non agitur de
leui probatione, vt quidam putant, sed quasi respon-
dens Imperator tacite obiecti, qua quis posset in-
quirere, an qui paulum ab orthodoxa fide declinat,
sit censendus hereticus, ait, eos hereticorum voca-
bulo contineri, qui vel leui argumento, id est, vel
paulum, vel minimum, vel in vno tantum articulo
a fide catholica deuiant. hanc interpretationem
colligo ex Photio Patriarcha in nouo canone,
titu. 12. cap. 2. vbi prefata legis verba vertit ita:
Hereticus est, & legibus, qua aduersus hereti-
cos latae sunt, subiicitur, qui ab orthodoxa fide
vel minimum declinat hec ibi.

Hunc vero intellectum ad predictam l. 2. C. de
hereticis non obscure, probat lex Federici Imperato-
ris, cuius initium est, in consuetum. §. 4. vbi agens
de coercendis hereticis per iudices Ecclesiasticos
ait Ita: Per quos si inuenti fuerint a fide Catholi-
ca saltem in articulo deuiare, ac per ipsos pasto-
rali more commoniti, tenebrosi diaboli relictis
insidijs, noluerint agnoscere Deum lucis, sed in
erroris concepta constantia perseuerent, praesentis
nostrae legis edicto damnato mortem pati
Patarenos, aliosque hereticos quocumque no-
mine censeantur, decernimus, quam affectant.
hec ibi. Quare is plane hereticus est censendus, qui
in vno solo articulo fidei errat, aut de eo predicto
modo dubius est.

Dubitantes
de credibili-
bus spectan-
tibus directe
ad fidem he-
retici sunt.
Octaua con-
clusio.

Potest item octauo aliquis dubitare, eo modo quo
dictum est, de illis credibilibus, qua directe ad fi-
dem spectare diximus paulo antea in §. Ad hac pre-
notandum est.

De quo sit octaua conclusio: si qui rationis ca-
pax deliberate & scienter dubitauerit de his, qua
principaliter & directe pertinent ad fidem catholi-
cam, quales sunt fidei articuli, non excusatur ab he-
resi, nec ab hereticorum poenis. Hae conclusio vide-
tur esse expressa sententia sancti Thomae quodlibe-
to. 3. quaest. 4. art. 10. vbi dicit in hec verba: in his
vero, qua pertinent ad fidem & bonos mores,
nullus excusatur, si sequatur erroneam opinio-
nem alicuius magistri: in talibus enim ignoran-
tia non excusat; alioquin immunes a peccato
fuissem, qui secuti sunt opinionem Atrij & Ne-

A storij, & aliorum haeresiarcharum; nec potest
exculpatione habere propter simplicitatem audia-
torum, si in talibus erroneam opinionem sequa-
tur. In rebus enim dubijs non est de facili praes-
tandus assensus, quinimo vt Augustinus dicit
in libr. 3. de doctrina Christiana, consule-
re debet quis regulam fidei, quam de scriptura-
rum planioribus locis, & Ecclesiae auctorita-
te percepit. Qui ergo assentit opinioni alicuius
magistri contra manifestum scripturae testimo-
nium, siue contra id quod publice tenetur se-
cundum Ecclesiae auctoritatem, non potest ab
erroris vitio excusari. hactenus Thomas. Qua
sententia apertius etiam constat vera esse ex illis,
qua diximus supra par. 1. super quaest. 7. in prima
regula.

Item nono potest aliquis dubitare de credibilibus,
indirecte & secundario ad fidem pertinentibus, que
explicite credenda omnibus non proponuntur: de
quibus diximus supra in §. Rursus sunt alia.

De quo dubitationis genere sit nona conclusio:
Absque heresi & peccati periculo potest quis dubi-
tare de huiusmodi credibilibus, & tenere contra-
rium eius, quod expresse continetur in sacris liti-
ris, donec admonitus sit legitime. Ratio huius con-
clusionis in promptu est: quia cum huiusmodi cre-
dibilia non teneatur quis explicite credere, sed solum
implicite, & in animi preparatione, vt scilicet pra-
paratus sit credere quicquid in diuina scriptura conti-
netur; tunc sub peccati & heresis reatu explicite
credere ea tenetur, quando ei constiterit in doctrina
fidei illa de quibus dubitat, aut quorum contra-
riam tenet, contineri. Quamdiu vero id sibi non
constiterit, cum credere ea explicite non teneatur,
potest sine periculo contrariam catholicam veritatem
opinionem tenere, & sequi, dummodo pertinaciam
absit, haec est sententia eiusdem sancti Thomae par.
1. q. 3. art. 4. & Turremariae in summa de Ec-
clesia lib. 4. par. 2. ca. 17. & EymERICI supra par. 1.
q. 7. & 12. & alijs plerisque locis.

Item ad haec credibilia secundij generis magis vel
minus explicite credenda quis teneatur, ex qualita-
te personarum & status earum pensandum est, nam
qui alios erudire debent & instruere in credendis,
ad plura huiusmodi credenda obligantur, & ideo
plura etiam explicite credere presumuntur, sicut ex
sententia sancti Thomae luculenter ostendit Eyme-
ricus supra par. 1. q. 12.

Item decimo contingere potest dubitatio circa
credibilia tertij generis, de quibus diximus in §.
Sunt postremo alia, de quibus sit decima conclu-
sio: Si quis de credibilibus tertij generis, illis vide-
licet, qua per Ecclesiam sunt definita dubitet, sicut
dictum est, non censetur hereticus, quando ea scire
uerisimiliter non presumitur, & antequam legitime
sit admonitus: si vero post legitimam admonitionem
in dubitatione persistat, hereticus putandus est;
cum nolit stare definitis & determinatis per Ec-
clesiam. Neque enim in dubium sunt reuocanda, que
semel pro fide, communionem, & veritate catholica
atque Apostolica, Ecclesia Romana definitiue, vt
ait Gelasius Papa. 1. epistola quadam ad episcopos
Dardaniae, & refertur in cap. Maiores. 24. q. 1. &
docet

Dubita-
e spect-
us ad fi-
ondum
nitris pe-
lesiam,
unt ha-
ii.

Dubi-
de con-
bostia
ad fidei
dum
fructu
Non
sio.

Vnde
conclusio

Dubi-
de con-
bostia
ad fidei
dum
fructu
Non
sio.

docet sanctus Thomas in summa par. 1. quaest. 32. art. 4. de quo diximus plura supra par. 1. in l. nemo clericus de sum. trinit. & fide catho. Hæc uero credibilia tertii generis non omnes æque explicite scire tenentur, sed gradus & status hominum diuersorum, pro uarietate officiorum & munerum sunt considerandi, sicut luculenter docet Eymericus supra par. 1. quaest. 12.

Dubitantes Undecimo & postremo contingit dubitare de quibusdam ad fidem pertinentibus, quæ nondum sunt per Ecclesiam definitæ, ut uerbi gratia. An statim post mortem Domini nostri Iesu Christi legalia cessauerint, nec ne, de qua difficultate plene sanctus Thomas 1. 2. q. 103. & doctores Scholasticis lib. 4. sentent. dist. 3. & solus lib. 2. de iustitia & iure q. 5. artic. 4. item an Virgo Maria mater Dei fuerit in peccato originali concepta nec ne. item an Papa possit dispensare super matrimonio rato per uerba de presenti, nondum tamen per carnalem copulam consummatum, & de multis huiusmodi questionibus, quæ frequenter inter doctores catholicos solent disputari, quibusdam unam contradictionis partem, alij alteram tuentibus.

Vadecima conclusio. Et in hoc sit undecima conclusio: De rebus huiusmodi ad fidem spectantibus absque periculo hæresis potest quisque dubitare, utra pars uerior sit, & sequi quam uoluerit, dum tamen paratus sit tenere quod Ecclesia definiuerit, si contingat aliquando fieri declarationem; nam si post factam determinationem tali ordinationi quis pertinaciter repugnaret, hæreticus conseretur. Hanc conclusionem tenet sanctus Thomas par. 1. q. 32. art. 4. & 2. 2. quest. 11. art. 2. & Turrecremata in summa de Ecclesia lib. 4. par. 2. c. 17. Innocentius, & communiter doctores in cap. ne imitatis. extra de consue. Et nominatim Ioan. And. in c. cum Christus. de heret. Et ratio potissima huius conclusionis est, quia qui de propositis rebus dubitant, non habent electionem contra dicentem doctrinam ipsius Ecclesie. ita sanctus Thomas 2. 2. q. 11. art. 2. ad tertium argumentum. Vnde optime Caietanus apud eundem Thomam par. 1. q. 32. art. 4. notat, quod quando deest determinatio Ecclesie, non uocatur manifestum consequi aliquid contrarium fidei ex aliqua positione, ex eo quod multi doctores credunt uno modo, alij uero aliter. Quare dubitantes de his, siue ueritati contrarium opinantes, non solum ab hæresi, sed etiam a peccato exensantur: nam quisque iuxta gradum suum, ueriores partes sequi se arbitrat, salua semper Ecclesie reuerentia.

E Caterum circa hanc conclusionem id omnino obseruandum mihi uidetur, quod docet Turrecremata in summa de ecclesia lib. 4. par. 2. cap. 17. videlicet, non uideri omnino immunes esse a peccato, qui in materijs fidem tangentibus, non sequuntur opinionem doctorum grauiorum magis probatorum et celeberrimorum. Cum ergo de huiusmodi rebus dubitare contingit propter diuersas diuersorum sententias, illorum regulariter amplectenda opinio est, qui sanctorum Patrum doctrinis soliti sunt adherere. Item multorum potius quam paucorum, aut unius est tenenda sententia. Item eorum, qui fortioribus aut validioribus rationibus nituntur, nec facile in his rebus est præsumendum assensus alteri contradi-

ctionis parti, sed re mature considerata procedere oportet.

Quomodo autem excusentur ab hæresi, siue ab hæresis suspicionibus, qui incertas et dubias opiniones magistrorum sequuntur, in rebus ad fidem pertinentibus, explicat sanctus Thomas quodlibeto 3. q. 4. art. 10. Augustinus de Ancona in summa de potestate ecclesiastica, q. 28. art. 2. Turrecremata in summa de ecclesia lib. 4. p. 2. ca. 17. & Albertinus tract. de agnos. assertio. q. 21. nu. 34. & seq. Hanc tractationem, cum non sit huius loci, libenter omitto, alibi fortassis copiose explicaturus.

Postremo animaduertendum est, multos per ignorantiam errare circa credibilia, et de illis sepe dubitare, quæ firmiter credere oportet, qui qualiter ab hæresi excusentur, explicui plenissime supra p. 1. sup. q. 7.

Atque ex his existimo percipi posse qualiter sit intelligenda sententia huius capituli de dubitantibus in fide, quam plenissime declarandam in gratiam eorum qui causas fidei tractant in sacro Inquisitionis tribunali, non inutiliter forsitan existimaui.

b Nec eis omnino credendum est, qui fidem ueritatis ignorant,] Huius periodi multiplex est intellectus, ut ex Hostiensi, Cardinali Zabarella, Ioanne Anania, Panormitano, & alijs colligere licet ceteris tamen omissis, ut hæc quoque pars, titulo de hereticis sub quo ponitur, conueniat, mihi id nunc probatur, quod Zabarella hoc ipso loco tenere uidetur, nempe, quod non excusat ignorantia eum, qui discit se nescire articulos fidei, de quo dicto (ne actum agam) uide que plene scripsit supra par. 1. sup. per q. 7. regula. 1. & seq.

Ignorantia circa articulos fidei non excusat.

Leo Papa.

Errare in fide conuincitur, qui alios errantes cum potest, ab errore non reuocat.

C A P. II.

Qui alios, cum potest ab errore non reuocat, seipsum errare demonstrat.

COMMENT. II.

a **Q**ui alios.] Desumptum est hoc cap. ex epistola 91. capitulo 15. Leonis Papæ I. ad Turibium Asturiensem episcopum, cuius initium est: Quam laudabiliter integra clausula ita habet: De qua re quintidecimi capituli sermo conuenitur, & præsumptionem diabolicam merito detestatur: quia & nos istud ueracium testimonium relatione comperimus, & multos corruptissimos eorum codices, qui canonici titularentur, inuenimus. Quomodo enim decipere simplices possit, nisi uenenata pocula quodam melle prælinent, ne usquequaque sentiretur insuauia, quæ essent futura mortifera? Curandum ergo est, & sacerdotali diligentia maxime prouidendum, ut falsati codices, & a sincera ueritate discordes, in nullo usu lectionis habeantur. Apocrypha autem scripturæ, quæ sub nominibus Apostolorum, multarum habent seminatium falsitatem.

F 4 non